

ВАЛЮТНИЙ КУРС ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ДІЯЛЬНІСТЬ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Розглянуто питання валютного курсу, а також факторів, що на нього впливають. Досліджено питання впливу коливань валютного курсу на фінансову стабільність суб'єктів господарювання

Постановка проблеми. Розвиток економічних систем завжди супроводжується впливом різноманітних явищ, які мають сталий та змінний характер і призводять до позитивних або ж негативних наслідків. В умовах глобалізації господарського життя і взаємозалежності національних економік від загальної світової економічної, політичної, соціальної ситуації нагальним постає питання можливості передбачення будь-яких подій з метою отримання вигід або уникнення втрат як на загальнодержавному рівні, так і на рівні окремого суб'єкта господарювання. На сьогоднішній день неможливо перерахувати всі фактори, що впливають на економічну ситуацію на макро- та макрорівні (політична, економічна, соціальна ситуація як в середині країни, так і за її межами).

У всій цій сукупності факторів важко переоцінити значимість валютного курсу. Хоча розрахунки за торговельними операціями в межах держави здійснюються в її національній валюті, що законодавчо визначена як законний платіжний засіб, для виходу на міжнародний ринок необхідна іноземна валюта. Таким чином, наявність різних валют та зміни їх курсів обумовлене відсутністю єдиної світової валюти і потребою в обміні національної валюти на іноземну. Суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності, експортерам та імпортерам, важливим є те, яку кількість іноземної першої отримає від реалізації своєї продукції або надання послуг нерезидентам і який її еквівалент матиме вираження при перерахунку в національну валюту на основі обмінного курсу, адже від цього залежить чи покриє експортер свої витрати, здійснені у національній валюті або іншій інвалюті, чи отримає прибуток за результату господарської діяльності. Це ж стосується імпортера, який купує іноземну валюту за національну з метою придбання товарів за кордоном. У цьому випадку збільшення валютного курсу призведе до подорожчання імпортованих товарів, призначених для продажу на території країни, куди вони були ввезені, а зниження – навпаки. З цього випливає, що, маючи в наявності одну й ту ж саму кількість інвалюті, підприємство може отримати прибуток або збиток (і це лише під впливом зміни валютного курсу).

За даних умов суб'єкти підприємницької діяльності, які виходять на зовнішній ринок, з метою уникнення значних витрат, повинні приділяти багато уваги коливанням валютних курсів та факторів, що їм передують. Свідченням значного впливу валютного курсу на підприємства-експортерів є нагнітання несприятливої ситуації на сучасному міжнародному ринку суперництва між євро, долларом, з одного боку, та китайським юанем, з іншого, яке вже проголосили "валютною війною". Основною причиною конфлікту є занижений курс китайського юаню (за даними аналітиків на 20-40%), що створює переваги для дешевих китайських товарів, а це перешкоджає експорту європейської продукції на ринки інших країн. Саме цим ЄС пояснює свій дефіцит у торгівлі з Китаєм. За I півріччя 2010 року він склав уже 71,5 млрд. євро, а за весь минулий рік – 133 млрд. євро. На свій захист президент Китаю заявив, що різке підвищення курсу юань викличе банкрутство національних підприємств та зростання безробіття [2, с. 6].

Розглядаючи валютний курс в умовах господарювання вітчизняного ринку, то особливо негативний вплив валютний курс здійснює на експортерів, враховуючи високий ступінь відкритості національної економіки, в якій частка експорту у структурі ВВП у 2006 р. була на рівні – 46,6%, у 2007 р. – 45,3%, за перше півріччя 2008 р. – 48,3%. У 2009 р. даний показник склав 46,31%, а за результати II кварталу 2010 року – 50,7% [4]. Занадто висока частка експорту свідчить про значну

інтегрованість у світову економіку, що робить суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності, а, як наслідок, і національної економіку залежними від зовнішньої кон'юнктури. Не надто сприятлива тенденція, адже за таких умов спостерігається залежність українських експортерів від валютної виручки, яка надходить в іноземній валюті, і відповідно, при ревальвації гривні виробники отримають витрати при обміні інвалюти на національну. Також тут відіграє важливу роль і переважна сировинна спрямованість експорту України.

Не менш негативним вплив падіння курсу гривні мав для кредитної сфери у 2009 році і, відповідно, для вітчизняних підприємств, які отримували кредити в іноземній валюті, насамперед в доларах. Такі підприємства, а також населення, збільшили попит на іноземну валюту для цілей погашення валютних кредитів та відсотків за ними.

Незважаючи на велику кількість публікацій з питань валютного курсу, у переважній більшості дана категорія розглядається у макроекономічному контексті, а його роль на рівні окремого підприємства – лише частково. Вважаємо, ситуація на кожному окремо взятому підприємстві впливає на загальноекономічний стан в країні і навпаки, тобто виникає певного роду круговий взаємовплив.

Мета дослідження. Систематизація факторів впливу на валютний курс, а також встановлення його ролі для економічної стабільності суб'єкта господарювання.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідження функціонування валютного курсу проводилися такими класиками економічної теорії як А. Сміт, Д. Рікардо, Дж. М. Кейнс. Враховуючи значимість валютного курсу для сучасної економіки, багато науковців займаються його дослідженням, серед яких В.Н. Барамія, Я.В. Белінська, О.Ю. Паценко, Ф.І. Рогач, І.В. Співак. Валютний курс досліджується як об'єкт валютного регулювання та контролю такими дослідниками як А.С. Гальчинський, О.І. Кабанець, О.О. Резнікова. У переважній більшості науковці досліджують валютний курс в умовах перехідних економік, яка має власні характерні особливості і перед ними постає питання правильного вибору режиму валютного курсу, який би об'єктивно відображав стан економічної системи країни.

Викладення основного матеріалу дослідження. Валютний курс об'єктом валютного регулювання та контролю з боку держави, в особі національного банку, який формує валютно-курсову політику і має ставити собі за мету створення сприятливого середовища для вітчизняних підприємств-виробників. Не менш важливу роль відіграють і суб'єкти господарювання між якими та державою існує безпосередній зв'язок та взаємовплив. Так, національний банк проводить валютну політику використовуючи різноманітні регулюючі інструменти, а суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності, якими є імпортери та експортери, відповідають певним чином на таку політику і також, власне, можуть впливати на існуючий стан валютного ринку країни. Це проявляється у зміні попиту і пропозиції на валюту всередині країни та за кордоном.

Стосовно терміну "валютний курс", то дослідники по-різному формують його визначення, та, незважаючи на це, більшість з них дотримуються думки, що за своєю суттю валютний курс є ціною грошової одиниці однієї країни, виражена в іноземних грошових одиницях або міжнародних валютних одиницях і одночасно віддзеркалює найважливіші тенденції в економіці країн в умовах глобалізації світогосподарських зв'язків та інтернаціоналізації потоків капіталу.

Валютний курс, виступаючи головним елементом економічного регулювання виконує наступні функції:

- опосередкування обміну валютами в міжнародній торгівлі товарами і послугами, русі капіталів і кредитів;
- вирівнювання платіжного балансу та структури відносних цін;
- порівняння рівня і структури цін, а також результатів виробничої діяльності в різних країнах;
- забезпечення стабільності національної валюти та довіри до неї;
- сприяння інтернаціоналізації грошових відносин, господарських зв'язків;
- сприяння об'єднанню і стабільному розвитку фінансових ринків;
- забезпечення взаємного обміну валютами при торгівлі товарами, послугами, при русі капіталів і кредитів;
- використовується для переоцінки рахунків в іноземній валюті компаній та банків;
- перерозподіл національного продукту між країнами.

Рис. 1. Фактори впливу на коливання валютного курсу

Кон'юнктурні фактори. До політичних факторів включають політичні зміни в законодавчій і виконавчій владі, політичні рішення, що тягнуть за собою безпосередні зміни у валютно-грошовій системі країни, загальні законодавчі чи урядові рішення, які визначають: довгострокову та короткострокову політику держави, ступінь стабільності керівних структур, рівень надійності в управлінні багатуокладною економічною системою, ступінь взаєморозуміння між економічними і політичними структурами, питому вагу державного сектору в економіці, ступінь розбіжностей між політичними силами в суспільстві, ступінь довіри населення до керівних структур та законодавчого захисту приватного капіталу тощо.

Не менш важливим є психологічні фактори, які у більшості випадків стосуються поведінки з боку населення, а саме відкладений попит, очікування інфляції, слабе економічне мислення у переважній більшості активного населення, відсутність досвіду переходу до ринкових відносин, орієнтація цін не на власну, а на іноземну валюту, недовіра до національної валюти.

Центральний банк відіграє свою роль на валютному ринку, виконуючи обрану валютну політику в державі. Державне регулювання валютного курсу спрямоване на його підвищення або зниження виходячи із її завдань. Таким чином, центральний банк може створювати переваги експортерам або імпортерам. Завищуючи курси, експортери отримують додатковий дохід, а тому й можливість маніпуляції ціною при конкуренції з іншими країнами за ринки збуту. При зниженому курсі додаткові переваги матимуть імпортери, які після продажу імпортованих товарів, при обміні національної грошової одиниці, зможуть отримати більше іноземної валюти.

У цій частині на стратегію центрального банку впливає наявність та величина зовнішніх зобов'язань, оскільки валютні надходження використовуватимуться на погашення основної частини боргу та відсотків за ним. У випадку девальвації національної валюти на валютному ринку наявна велика кількість валюти і нацбанк може використовувати золотовалютні резерви для погашення зовнішніх кредитів. За прогнозами експертів подібна ситуація може виникнути в Україні у 2013-2016 рр., на які припадають виплати зовнішньої заборгованості.

Рівень реальних відсоткових ставок. Він визначає для інвесторів загальну прибутковість вкладень в економіку країни. Зростання відсоткових ставок означає подорожчання

Валютний курс встановлюється з урахуванням різноманітних факторів, серед яких, як правило, розрізняють кон'юнктурні (існують в даний момент, існують труднощі їх передбачення) та структурні, або довгострокові, фактори. Аналітичний перелік факторів, що входить до кожної з груп є досить великим, тому нами обрано ті фактори, які на нашу думку є суттєвими при формуванні валютного курсу. Перелік факторів, що нами розглядаються зображено на рисунку 1. Також варто зазначити і валютний курс в свою чергу має вплив на з показників. Наприклад, при різкій зміні кон'юнктури на ринку центральний банк може коригувати валютний курс з метою стабілізації ситуації на ринку.

грошей, а відтак сприяє зміцненню курсу національної валюти. Високі відсоткові ставки (реальні, за вирахуванням інфляційної складової) переключають інвестиційний попит з валюти на внутрішній грошовий ринок, де з'являються вигідні умови для інвестування коштів.

Спекулятивні валютні операції. Це переважно операції з валютою, які приносять дохід від зміни курсів валют. Основою спекулятивних операцій є обмінні (конверсійні) операції. Якщо курс будь-якої валюти має тенденцію до зниження фірми та банки завчасно продають її на більш стійкі валюти, що погіршує позиції ослабленої валюти. Валютні ринки швидко реагують на зміни в економіці та політиці, на коливання курсових співвідношень.

Структурні фактори. Темпи інфляції та її очікування є одним із вирішальних факторів курсоутворення. Співвідношення валют за їх купівельною спроможністю (паритет купівельної спроможності) є своєрідною віссю валютного курсу, тому на валютний курс впливають темпи інфляції. Чим вищі темпи інфляції в країні, тим нижчий курс її валюти, якщо не протидіють інші фактори. Вирвавшись з-під контролю, вона змушує ділову активність країни, зменшує темпи зростання ВВП і привабливість вкладень в економіку для закордонних інвесторів. Одночасно, очікуючи зміни валютного курсу, інвестори та населення можуть вдатися до не завжди прогнозованих заходів, результатом яких може бути збільшення чи зменшення попиту на ту чи іншу валюту, що, в кінцевому випадку, може призвести як до зростання валютного курсу, так і до його падіння.

Стан платіжного балансу. Активний платіжний баланс сприяє підвищенню курсу національної валюти, бо при цьому збільшується попит на неї з боку зовнішніх боржників. Пасивний платіжний баланс породжує тенденцію до зниження курсу національної валюти, тому що боржники продають її на іноземну валюту для погашення своїх зовнішніх зобов'язань.

Ступінь довіри до національної валюти як всередині країни, так і з боку іноземних суб'єктів, визначається станом економіки та політичною ситуацією в країні, а також іншими чинниками, які впливають на валютний курс, причому учасники валютного ринку враховують не лише темпи економічного зростання, інфляції, рівень купівельної спроможності валюти, співвідношення попиту та пропозиції валюти, а й перспективи їх динаміки.

Слід зазначити, що подібний поділ на дві групи не є єдиним і представляє собою агрегований варіант. У більш розширеному вигляді фактори впливу на валютний курс можуть бути згруповані у фактори, що *прямо визначають динаміку валютного курсу* (ВНП України та її партнера в міжнародних угодах, платіжний баланс, внутрішня і зовнішня пропозиція національної грошової одиниці, процентні ставки НБУ і комерційних банків); *фактори державного регулювання* (податки на валютні операції, квоти, ліцензії, мита, кредитна і емісійна політика, державне регулювання цін, регулювання валютно-кредитної сфери НБУ, розподіл валюти і формування валютних резервів); фактори, що *виникають і діють при порушенні економічної рівноваги* (значний бюджетний дефіцит, безконтрольні грошові емісії, високі темпи інфляції, різниця між зовнішніми і внутрішніми цінами на товари аналогічної якості, збереження монопольного виробництва, відплив капіталів за кордон, скорочення інвестицій, падіння обсягів виробництва, падіння доходів на цінні папери, валютні спекуляції не на користь національної валюти, антидержавна діяльність окремих фірм з використанням демпінгових цін).

Під впливом вищезазначених факторів валютний курс або девальвує, або ревальвує. Девальвацією називають цілеспрямовану дію, яка ставить за мету знизити обмінний курс валют власної країни для стимулювання споживчого попиту на внутрішньому ринку, підвищення конкурентоспроможності і покращення торгових позицій країни на світовому ринку. Відповідно, ревальвація – це дія з метою підвищення курсу національної валюти для стримування на внутрішньому ринку споживчого попиту і стимулювання товарного імпорту і притоку іноземних інвестицій. Ревальвація – процес, зворотній девальвації [6, 130].

Неможливо однозначно сказати, який з усіх наявних факторів сильніше впливає на коливання валютного курсу і в якому напрямку він змінюватиметься, тому учасники ринку вдаються до методів прогнозування змін курсів як у короткостроковій, так і довгостроковій перспективі.

Якщо спуститися на нижчий рівень – мікроекономічний, то тут, у переважній більшості, справу з іноземною валютою і зміною її курсів мають суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності (тобто експортери та імпортери). Так, будь-яка подія на вітчизняній або світовій арені може надати компанії можливості для просування на ринок або ж навпаки довести її до банкрутства. Це можуть бути новини щодо встановлення обмежень на торговельні операції з певною країною, зміни політичної ситуації в країні функціонування компанії; стан торговельного балансу, рівень інфляції; інформація про зміни світових цін тощо. Наприклад, знецінення національної валюти по відношенню до іноземної здешевлює експорт, а тому робить конкурентоспроможними вітчизняні товари, що постачаються на світовий ринок, сприяє розширенню експортного виробництва. В той же час імпорт стає більш дорогим і у кінцевому результаті негативно

відображається на добробуті громадян країни. Подорожчання національної валюти, навпаки, стримує експорт, але робить вигідним імпорт.

Висновки та перспективи подальших досліджень.

Отже, валютний курс має двояку природу, оскільки не існує точної його величини, яка була б вигідна усім учасникам економічних відносин: підвищення і зниження валютного курсу збільшує прибутки одних сторін, залишаючи у програші інших. Також необхідно враховувати і те, що фактори впливу на валютний курс не завжди мають негайний результат, він може мати місце через декілька днів, місяців. Таким чином, вважаємо, що, враховуючи нестабільність і непостійність сучасної економічної ситуації в країні та за кордоном, управлінський персонал підприємств та їх працівники особливо увагу повинні приділяти змінам валютного курсу та проводити аналіз факторів, що здійснюють на нього вплив з метою отримання можливості передбачення майбутніх подій, що забезпечить уникнення значних втрат. Це може виражатися в аналізі статей в наукових та періодичних виданнях, прослідковування змін валютного курсу на національному та світовому ринках, а за наявності необхідних знань та навичок у працівників, не менш корисним є власне прогнозування змін валютного курсу і виявлення наслідків, які можуть настати при коливаннях валютного курсу, з урахуванням специфіки діяльності підприємства.

Список використаної літератури:

1. Бударина Н.А. Международные финансы: [учебное пособие] / Н.А. Бударина. Донецк, 2003. – 232 с.
2. Габуев А. Китай не нашел евросоюзников / А. Габуев, В. Соловьев // Коммерсант. – 2010. – № 171. – с. 6.
3. Галицкая С.В. Финансовый менеджмент. Финансовый анализ. Финансы предприятия: учебное пособие / С.В. Галицкая. – М.: Эксмо, 2009. – 652 с.
4. Державний комітет статистики України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua.
5. Заруба О.Д. Встановлення валютного курсу грошової одиниці України / О.Д. Заруба // Міжнародна науково-практична конференція "Грошові реформи в зарубіжних країнах: досвід та уроки для України". Доповіді, повідомлення. – Київ, 1996. С. 137-142.
6. Иванов В.М. Деньги и кредит: [курс лекций] / В.М. Иванов. – 3-е изд., испр. и доп. – К.: МАУП, 2003. – 288 с.
7. Коваленко Н.В. Основні закономірності формування валютного курсу в глобальному економічному середовищі / Н.В. Коваленко. – Регіональні перспективи. Науково-практичний журнал. – 2003. – № 2-3 (27-28). – Кременчук: Асоціація "Перспектива". – С. 101-104.
8. Стыгин А.В. Мировая экономика: [учебное пособие для вузов] / А.В. Стыгин. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Издательство "Экзамен", 2004. – 512 с.

ЧИРКА Д.М. – здобувач Житомирського державного технологічного університету